

Maakonna arengustrateegia 2023 - 2035+ Tegevuskava 2024- 2027	Teostamise aeg ja eelarve				Ressursid tuh. eurot		Teostaja		Seire
	2024	2025	2026	2027+	KOKKU	Allikas	Vastutav organisatsioon	Kaasatavad partnerid	2025

3.1.INIMESED JA ELUKESKKOND

Eesmärk: Läänemaa elanike arv on püsiv või kasvav. .

Tegevussuund 3.1.1. Elukeskkonna kvaliteet asulates. Heakorrastatud linn, keskusasulad ja külad. Korrastatud ja piisav elamufond.

Tegevus 3.1.1.1. Uute elamupiirkondade ja elamukruntide arendamine, infrastruktuuri väljaehitamine.	120,0	80	x	x	200,0	KOV, RIIK, ERA	KOV	ERA	
Tegevus 3.1.1.2. Riikliku ürielarumate programmi rakendamine, ürielarumate ja sotsiaaleupindade ehitamine.	x	x	x	x		KOV, RIIK, ERA	KOV	ERA	
Tegevus 3.1.1.3. Kortrelamute ja üksiklamute rekonstrueerimine ja energiatõhususe tõstmine. Kredex teenuste nõustamine ja tutvustamine.	x	x	x	x		ERA, Kredex	SAL, KÜ	KOV, KÜ, ERA	
Tegevus 3.1.1.4. Haapsalu linna ja maakonna asulate ja külade avaliku ruumi korrastamine, s.h Haapsalu keskvaljaku väljaarendamine, ruumiloome kavandite ja -arhitektuuriliste lahenduste koostamine, teede, väljakute, parkide, parklate, valgustuse jms korrastamine, hajastus - ja heakorraprojektide elluviimine.	x	x	x	x		KOV	KOV	SAL, RIIK, ERA	
Tegevus 3.1.1.5. Ümbrust risustavate, kasutusest välja langenud hoonete ja objektide lammutamine, likvideerimine ja heakorrastamine.	x	x	x	x		KOV	KOV	SAL, RIIK, ERA	

Elluviimine: Tegevused viiakse ellu eelkõige kohalike omavalitsuste poolt ja eelarvelistest vahenditest, toetatuna riiklikest programmidest ja erainvesteeringutest. Konkreetseid rahalisi mahud sõltuvad osapoolte eelarvetest. Tegevuse 4.1.1.3. koordineerimine toimub SA Läänemaa kaudu. Kuivõrd elamispinna rajamise ja renoveerimise osas asub Läänemaa turutõrkepiirkonnas, siis on vajalik riiklike ja EL toetusmeetmete toimimine maakonnas.

Tegevussuund 3.1.2.Kättesaadavad teenused. Säätvad lahendused teenuskorralduses. Tark teenuse korraldamine ja seeläbi kättesaadavuse tagamine ka juhul, kui konkreetse piirkonna elanike arv väheneb. Võimalus elada ka hajaasustuses.

Tegevus 3.1.2.1.Veebipõhiste teenuse arendamine. Elanikkonna digipädevuse tõstmine. Raamatukogude võrgustiku kasutamine digi-tugikeskustena. Teenusdisaini projektid, kursused, koolitused, teavitamine.	x	x	x	x		KOV, RIIK, KVAT	SAL	ERA, MTÜ	
Tegevus 3.1.2.2.Teenuste integreerimine ja paketeerimine. Analüüsi koostamine teenuste integreerimise potentsiaali kirjeldamiseks. Koostöö teenusosutajate vahel teenuste kättesaadavuse tagamiseks. Tellimusteenuse ja mobiilsete teenuste arendamine era -, avaliku - ja mitteulandussektori koostöös. Kogukonnateenuste arendamine.	20,0	x	x	x	20,0	KVAT, KOV, RIIK, MAAKAR	SAL, KOV		
Tegevus 3.1.2.3.Maakonnakeskuse ja kohalike keskuste teenuste hulga ja teenustaseme hoidmine ja tõstmine, seal hulgas elutähtsad teenused, postiteenused, andmesideteenused, tervishoiteenused jms	x	x	x	x		KVAT, KOV, RIIK, ERA	KOV, RIIK	SAL, MTÜ	
Tegevus 3.1.2.4.Avalike hoonete energiasäästlikkuse tõstmine, seal hulgas küttesüsteemide vahetamine, soojustamine, mahtude optimeerimine, terviklik rekonstrueerimine energiasäästu eesmärgil jms	x	x	x	x		KVAT, KOV, CO2, RIIK, ERA	KOV, RIIK	SAL, MTÜ	
Tegevus 3.1.2.5. Sotsiaalteenuse arendamine kohalike omavalitsuste ja teenuspakujate koostöös. Seal hulgas spetsialistide ja töötajate motiveerimine, uute leidmine ja hoidmine; sotsiaaltranspordi ühine korraldamine; kogukonnateenuste osakaalu ja kvaliteedi tõstmine;valdkondade vahelise koostöö tõhustamine; lastega peredele ja peredele suunatud tegevused ja tugiteenused; digipädevuse tõstmine	x	x	x	x		KVAT, KOV, RIIK, ESF, MAAKAR	KOV	SAL, MTÜ	
Tegevus 3.1.2.6.Riigiteenuste kättesaadavuse tagamine maakonnas, riigimajade rajamine Haapsalus.	x	1500,0	1500,0		3000,0	RIIK, RKAS	RIIK	KOV	
Tegevus 3.1.2.7. Haapsalu linnavalitsuse uue hoone ehitamine.	x	x	3000,0		3000,0	KOV, ERDF	KOV	KOV	

Elluviimine: Teenuste all mõeldakse siin laiemalt inimese igapäevaseks eluks vajalikke teenuseid, seal hulgas nii avalikud, kui erasektori teenused. Teenuste kättesaadavus ja toimimine on rahastatud nii KOV, kui riigieelarvest, aga ka turupõhiste teenustena. Maakondlikus koostöös saab otsida uusi, säästvaid ja innovatiivseid lahendusi teenuste korraldamiseks. Omavalitsused saavad otsida ise lahendusi ja saavad sellise koostööülesande ka SALLile anda. Riigimajade rajamine riigieelarvest toimub riigi finantseerimisel.

Tegevussuund 3.1.3 Kogukondlik koostöö. Ühised ettevõtmised küla, valla, linna ja maakonna tasemel. Piirkonna mainekujundus ja elukeskkonna kvaliteedi tõstmine kogukondliku koostöö kaudu.

Tegevus 3.1.3.1.Maakonna tutvustamine, turustamine ja maineloomo koostööprojektide kaudu. Uue maakonna logo konkursi korraldamine. Maakonna portaali loomine. Infotahvliite ja väljakartide paigaldamine ja uuendamine	x	x	x	x		KOV, SAL, MAAKAR, ERDF	SAL	KKLM	
Tegevus 3.1.3.2.Maakonna seltsitegevuse toetamine, nõustamine, mentorus, ümarlaudade, seminaride ja koolituste korraldamine, tunnustamine. Haapsalu Pitsikeskuse kandepinna laiendamine ja käsitöökogukonna keskuseks väljaarendamine.	x	x	x	x		KVAT, ERDF, MAAKAR, LEADER, KOV	LAK, KKLM, KOV	KOV, MTÜ	
Tegevus 3.1.3.3.Asula - ja asumiseltside teadlikkuse tõstmine ja koolitamine ning tegevuse toetamine oma kodukoha elukeskkonna kvaliteedi arendamiseks ja kogukonnateenuste korraldamiseks.	x	x	x	x		ERDF,MAAKAR, LEADER	LAK, KKLM, KOV	KOV, MTÜ	
Tegevus 3.1.3.4. Maakondlike tunnustusürituste korraldamine.	x	x	x	x		ERDF,MAAKAR, LEADER	LAK, KKLM, KOV	KOV, MTÜ	
Tegevus 3.1.3.5. Informatsiooni kogumine, vahendamine ja levitamine maakondlikul tasandil vastavalt sihtgruppide vajadustele, seal hulgas portaalide haldamine, infokogumikke koostamine ja levitamine.	x	x	x	x		ERDF,MAAKAR, LEADER	LAK, KKLM, KOV	KOV, MTÜ	

Elluviimine: Maakonna arengustrateegia tegevuskavas on märgitud eelkõige maakondlikus koostöös elluviidavad tegevused kogukondliku koostöö ja maakondliku identiteedi arendamiseks. Ühistegevused viiakse ellu eelkõige maakondlike katusorganisatsioonide eestvedamisel. Aastased kulud sõltuvad osapoolt konkreetsetest eelarvetest vastaval aastal.

Tegevussuund 3.1.4 Võimalused enesetostuseks ja vaba aja veetmiseks. Ajakohane ja mitmekesine spordi- ja kultuuriobjektide ja -toimijate võrgustik.

Tegevus 3.1.4.1.Spordi - ja liikumistaristu rajamine ja rekonstrueerimine; spordiplatside ehitus koolide juurde. Ligipäätavuse tagamine spordi ja liikumistaristule ja taristu kohandamine erivajadustega inimestele.	x	x	x	x		KOV, ERDF	KOV	MTÜ	
Tegevus 3.1.4.2. Läänemaa spordiobjektide võrgustiku ja - liikumisharrastuse organisatsiooni terviklik väljaarendamine, s.h Paralepa tervisepargi terviklik väljaarendamine. Palivere TTSK kompleksi terviklik väljaarendamine, seal hulgas teenindus - ja olmehoone ja keskuse rajatiste kompleks. Ligipäätavuse tagamine ja erivajadustega inimestele spetsiaalsete radade loomine. Haapsalu ujula rekonstrueerimine ja ümberehitamine sobivaks lastele ujumisõpetuse andmiseks. Vormsi spordisaali ehitamine.	260,0	1800,0	1860,0	x	3920,0	RIIK, ERDF, KOV, PEEK 1.taotlusvoor	SAL, LÄÄNELA, SA PLTS, KOV	MTÜ, RIIK	

Tegevus 3.1.4.3. Maakondliku sporditöö koordineerimine ja korraldamine, maakondlike võistluste korraldamine, koostöö liikumisharrastuse propageerimiseks ja spordimajanduse - ja turismi arendamiseks.	x	x	x	x		RIIK, ERDF, KOV, PEEK 1.taotlusvoor	SAL, LÄÄNELA, PLTS HK, KOV	MTÜ, RIIK	
Tegevus 3.1.4.4. Treenerite ja liikumisjuhendajate koolitamine, toetamine ja motiveerimine	x	x	x	x		RIIK, ERDF, KOV, PEEK 1.taotlusvoor	SAL, LÄÄNELA, PLTS HK, KOV	MTÜ, RIIK	
Tegevus 3.1.4.5. Kultuurimajade ja rahvamajade võrgustiku koostöö korraldamine, ühine ja vastastikune turustamine, sündmuskalendrite koostöö korraldamine.	x	x	x	x		KOV, MAAKAR, KVAT	KOV	MTÜ	
<i>Elluviimine: Tegevused viiakse ellu eelkõige kohalike omavalitsuste poolt ja eelarvelistest vahenditest, omavalitsuste poolt asutatud sihtasutuste või ärühingute poolt, toetatuna riiklikest programmidest ja erainvesteeringutest. Koostööprojektid viiakse ellu maakondlike katusorganisatsioonide poolt. Konkreetset rahalist mahud sõltuvad osapoolte eelarvetest. Maakondliku spordiobjektide võrgustiku - ja liikumisharrastuse organisatsiooni teravikiväljaarendamine viiakse ellu maakondlikus koostöös, SAL koordineerimisel, osapoolte ja PEEK</i>									
Tegevussuund 3.1.5 Omanäoline kultuur ja tugev ajalooline identiteet.									
Tegevus 3.1.5.1. Maakondlike kultuuritüüpide reguleerimine omavalitsuste koostöös, seal hulgas tantsu - ja laulupeod, konkursid ja kontserid, vabaõhuetendused, teatrietendused jms. Kollektiivide tegevuse toetamine.	x	x	x	x		KOV, KULKA, KOP, MAAKAR, ERA	SAL, KOV	MTÜ	
Tegevus 3.1.5.2. Rahvakultuuri juhendajate koolitamine, motiveerimine, tegevuse toetamine. Juhendatele järelkasvu koolitamine ja motiveerimine, tegevuse toetamine	x	x	x	x		KOV, KULKA, KOP, MAAKAR, KVAT	SAL, KOV	MTÜ	
Tegevus 3.1.5.3. Piirkondliku kultuuripärandi arendamine, seal hulgas kogumine ja kirjeldamine, eksponeerimine, tutvustamine, piirkonnaspetsiifiliste ja pärandkultuurile toetuvate ürituste, seminaride ja koolituste korraldamine. Haapsalu kultuuripärand, Kullamaa kultuuripärand, Risti raudteejaama kompleks jt. Rannarootsi kultuuripärand mandri ja Vormsil, sealhulgas Einbi pärimustalu, Hara sadamahooned jms.	x	x	x	x		KOV, KULKA, KOP, MAAKAR, ERDF, RIIK PEEK 2. taotlusvoor	SAL, KOV, RIIK	MTÜ	
Tegevus 3.1.5.4. Maakonna muuseumide ekspositsioonide laiendamine, muuseumide arendamine teadus- ja mäluasutustena ja külastusobjektidena. Seal hulgas: Haapsalu raudteejaama kompleksi väljaarendamine Eesti Raudtee - ja Sidemuuseumina, Haapsalu Piitskeskuse arendamine ning muutmise vaimse kultuuripärandi keskuseks; Rannarootsi Muuseumi Meremaja rajamine; Vormsi talumuuseumi pärandkäsitöökeskuse rajamine jt	800,0	600,0	2400,0	X	3800,0	KVAT, KOV, KULKA, KOP, MAAKAR, ERDF, PEEK 2. taotlusvoor	SAL, KOV, RIIK	MTÜ	
Tegevus 3.1.5.5. Vähemalt ühe stationaarse vabaõhulava väljaehitamine väljapool Haapsalut maakondliku kultuurivõrgustiku osana.	x	x	x	x		KOV, RIIK, MAAKAR, ERA	KOV, SAL	MTÜ	
Tegevus 3.1.5.6. Maakonna raamatukogude võrgustiku tugevdamine. Raamatukogude tegevusvaldkonna laiendamine ja kasutamine kogukonnale vajalike teenuste korraldamiseks, sisustuse ja tehnilise varustuse täiendamine.	x	x	x	x		KOV, RIIK, MAAKAR, KVAT	SAL, KOV	MTÜ	
Tegevus 3.1.5.7. Läänemaa kirikute ja nende juurde kuuluvate hoonete, alade ja objektide rekonstrueerimine. Kirikute võrgustiku arendamine kultuuri- ja külastusobjektidena	x	x	x	x		EELK, KOV, ERA, RIIK	EELK, SAL, KOV	MTÜ	
<i>Elluviimine: Tegevussuund viiakse ellu laialdaselt koostöös omavalitsuste ja maakonna tasandil, nii fondide, riigi, kui mittetulundussektori toel. Konkreetset eelarvet selgub osapoolte eelarvete planeerimisel. Rannarootsi kultuuripärandi ja Raudteemuuseumi arendamine toimub integreeritud maakondliku projektidena, PEEK programmi toel.</i>									
Tegevussuund 3.1.6 Hea tervis ja terved eluviisid. Kõrge teadlikkus, kvaliteetne toit ja liikumist soodustav füüsiline taristu.									
Tegevus 3.1.6.1. Terviseteadlikkuse tõstmine ja riskikäitumise vähendamine elanikkonna hulgas. Ametkonna teadlikkuse tõstmine. Sõltuvuste vähendamine, laste ja noorte riskikäitumise ja sõltuvuste vähendamine- teavitust, kampaaniad, koolitused, seminarid, sihgruppide ja osapoolte kaasamine, nõustamine, kaubandusvõrgu teavitamine, kaasamine ja kontrollimine jms.	x	x	x	x		TAI, MAAKAR, KOV, RIIK	SAL, KOV, RIIK	MTÜ	
Tegevus 3.1.6.2. Liikumist soodustava füüsilise keskkonna arendamine asulates, liikumisradade ja rajatiste ehitamine, spordi - ja liikumistaristu rajamine ja kättesaadavaks tegemine.	x	x	x	x		RIIK, KOV, KVAT, ERA	KOV, RIIK	MTÜ	
Tegevus 3.1.6.3. Vaimse tervise kaitseks elluviidavad tegevused, seal hulgas nõustamine, sotsiaalsete oskuste tõstmine, riskikäitumise ennetamine jms.	x	x	x	x		RIIK, KOV, TAI	RIIK, KOV, TAI	MTÜ	
Tegevus 3.1.6.4. Tervisliku toitumise propageerimine, teavitamine, tervisliku toitumise põhimõtete rakendamine toitlustusasutustes, haridus- ja sotsiaalhoolekandeesutustes. Tervisliku toidu pakkumise soodustamine ja avalikult maakonna tasemel tunnustamine.	x	x	x	x		TAI, RIIK, KOV, ERA	SAL, KOV, RIIK	MTÜ	
<i>Elluviimine: Terviseedenduse tegevussuuna elluviimine toimub maakondlikul koordineerimisel, erinevate osapoolte osalusel. Tervislikku liikumist võimaldav infrastruktuur rajatakse KOV ja RIIK investeeringute tulemusena, fondide toel, seal hulgas KVAT ja MATA.</i>									
Tegevussuund 3.1.7 Turvaline kodu ja avalik ruum. Valmisolek kriisideks.									
Tegevus 3.1.7.1. Maakondliku riskianalüüsi koostamine omavalitsuste ja riigiasutuste koostöös, ohukohtade - ja olukordade kaardistamine ja tegevusplaanide koostamine, keskusasutatele hädaolukordade lahendamise plaanide koostamine,	x	x	x	x		SAL, KOV, RIIK, KVAT	SAL, KOV, RIIK	MTÜ	
Tegevus 3.1.7.2. Ohuolukordadeks valmisoleku tõstmine, seal hulgas	x	x	x	x		SAL, KOV, RIIK	SAL, KOV, RIIK	MTÜ	
Tegevus 3.1.7.3. Vabatahtlike päästekomandode ruumide ja tehnilise varustuse korrastamine ja viimine vastavusse komando tegevuse eesmärkide ja vajadustega. Komandode tegevuseks vajalik muu taristu rajamine (silpid, harjutusplatsid jms).	x	x	x	x		RIIK, KOV, ERA	MTÜ, KOV, RIIK	ERA	
Tegevus 3.1.7.4. Läänemaa päästkeskuse uue hoone ehitamine Haapsalus.	x	4000,0			4000,0	RIIK	RIIK		
Tegevus 3.1.7.5. Füüsilise elukeskkonna ohutuse tõstmine avalikus ruumis - liiklusohutuse tõstmine, kergliiklusteede ja ülekäiguukohtade rajamine, liikumisteede valgustamine ja tähistamine, ujumiskohtade korrastamine ja varustamine ohutusinfo ja päästevahenditega, kauplustes ja rahva kogunemiskohtades ohutus - ja elupäästevahendite kättesaadavaks tegemine.	x	x	x	x		RIIK, KOV, ERA	RIIK, KOV, ERA	MTÜ	
Tegevus 3.1.7.6. Ohutuse tõstmine kodudes, avaliku sektori asutustes ja töökohtades. Elanike, omavalitsusutuste, ettevõtete teavitamine, nõustamine, siseruumides ja territooriumil ohustuslaste meetmete rakendamine. Esmaabi oskuste tõstmine.	x	x	x	x		ERA, Kredex	SAL	MTÜ, ERA	
Tegevus 3.1.7.7. Elektrooniliste turvalisust tagavate vahendite kasutamine - turvakaamerate võrgustiku arendamine, stationaarsete kiiruskaamerate hulga suurendamine.	x	x	x	x		RIIK, KOV	RIIK, KOV		
Tegevus 3.1.7.8. Maakonna elukondlike hoonete, ametkondlike ja ärihoonete ning taristu vastupidavuse tõstmine kriisideks, seal hulgas äärmuslikud loodusnähtused, pikajalised elektrikatkestused jms. Evakuaatsioonikohtade - ja punktide rajamine.	x	x	x	x		RIIK, KOV, ERA	TARISTU OMANIK	TEISED ASJALISED	
Tegevus 3.1.7.9. Elutähtsate teenuste jätkupidavuse tõstmiseks vajalikud investeeringud, seal hulgas investeeringud energiataristusse, tehnilisse baasi, valmisolek elektrikatkestusteks, küberrünnakutes jms jms.	x	x	x	x		RIIK, KOV, ERA	TARISTU OMANIK	TEISED ASJALISED	

Tegevus 3.1.7.10. Teabeplani koostamine ja rakendamine, elanikkonna ja ametkondade teadlikkuse tõstmine nii kriisilukorras käitumiseks, õnnetuste vältimiseks, kui õnnetusele reageerimiseks, skaalat teadmised, oskused ja hoiakud. Ennetus – ja tugiprogrammide mahu suurendamine. Kaasaegsete ja läbimõeldud lähenemismeetodite rakendamine sihtgruppidele, desinfi vähendamine ja teadlikkuse tõstmine.	x	x	x	x		RIIK, KOV, MAAKAR	SAL	MTÜ, KOV	
<i>Elluviimine: Turvalisuse tõstmine avalikus ruumis toimub läbi riiklike ja omavalitsuslike investeeringute ning läbi elanikkonna teadlikkuse tõstmise. Vajalikud on nii investeeringud infrastruktuuri, elektroonilistesse vahenditesse, kui ka koordineerivad ja teadlikkust tõstavad tegevused. Turvalisuse tõstmine on oluline ka kodudes ja eraettevõtetes. Turvalisuse valdkonna koordineerimine toimub maakondlikul tasemel, SA Läänemaa juhtimisel, omavalitsuste ja riigiasutuste osalusel. Konkreetset eelarved selguvad osapoolt eelarvete koostamisel.</i>									
Tegevussuund 3.1.8 Puhas ja hoiutud looduskeskkond									
Tegevus 3.1.8.1. Haapsalu lahe rannikuveekogumi puhastamine setetest, roostiku ja veetaimestiku biomassi eemaldamine, kalade rände - ja kudeteede avamine ja puhastamine.	210,0	1000,0	1000,0	2000,0	4210,0	RIIK, KOV, KIK, EMKVF	KEM, KEA	KOV, MTÜ	
Tegevus 3.1.8.2. Elanike keskkonnateadlikkuse tõstmine kampaaniate ja teavituste abil: Teeme Ära, plastjätmete vähendamise kampaaniad, jätmete sorteerimise kampaaniad. Omavalitsuste ja kogukondade pädevuse ja aktiivsuse tõstmine looduskaitse – ja kasutuse valdkonnas.	x	x	x	x		RIIK, KOV, KIK	KEM, KEA	SAL, KEA, koolid, MTÜd	
Tegevus 3.1.8.3. Looduses viibimise korraldamine, võimaldamaks külastuste arvu kasvu ja külastajate teenindamist, samal ajal säästes loodust. Infrastruktuuri rajamine ja hooldamine, kasutajate teavitamine.	x	x	x	x		RIIK, KOV, KIK, KOP	RMK, KOV, MTÜ	ERA	
Tegevus 3.1.8.4. Asulalähiste metsade säilitamine ja majandamine kooskõlastatult kohaliku kogukonnaga. Elanike teavitamine, kohalike omavalitsuste spetsialistide koolitamine ja teavitamine, suhtluse korraldamine RMKga ja KeAga	x	x	x	x		RMK, KOV, KIK	RMK, KOV, KEA	SA, LMTÜ	
Tegevus 3.1.8.5. Asulate vee- ja kalalisatsioonüsteemide rekonstrueerimine ja vajadusel rajamine. Herjava suvila- ja elumurajooni ja Vana-Taebla asumi kanalisatsioonüsteemi rajamine. Hullo vee- ja kanalisatsioonüsteemiga hõlmatud ala laiendamine.	x	x	x	x		KOV, KIK	KOVid	KeA	
<i>Elluviimine: Rannikumere seisukorra parandamine on riigi poolt elluviidav tegevus ja eeldab nii veemajanduskavas, kui merestrateegias planeeritud tegevuste elluviimist. Loodushoiutoid teostab ja looduses viibimist korraldab RMK, Kohalikud omavalitsused investeerivad ÜKV-süsteemidesse oma eelarvest ja KIK toel. Maakonna jäätmekava elluviimist koordineerib SAL. Väiksemahulised investeeringud viiakse ellu kohapõhiselt, Suuremad investeeringud, võrgustik ja elanikkonna teadlikkuse tõstmisega tegelevad riigi keskkonnavaldkonna asutused ja KOVid koostöös. Konkreetset eelarved selguvad osapoolt eelarvete koostamise ja tegevuste elluviimise käigus.</i>									
3.2. HARIDUS									
<i>Eesmärk: Läänemaa haridusasutused töötavad ühtse sisulise koostöö võrgustikuna. Koolid on põhinäitajate osas Eesti keskmisest kõrgemal tasemel ja hea mainega. Haridus lähtub õppijate võimekusest ja vajadusest, eemalejäämine ja enneaegne väljalangemine on Eesti keskmisest väiksem.</i>									
Tegevussuund 3.2.1. Maakonna haridusasutuste õppekvaliteedi arendamine uuendusliku õppimise ja õpetamise ning haridusasutuste koostöö läbi. Investeeringud õppekeskkonda ja taristusse.	36,7	31,8	25,2	x	93,7	Maakonna arengustrateegia elluviimise toetus (MATA), PEEK kaasfin. projektile "Läänemaa	SAL	Koolid, HKHK, TLU HK	
Tegevus 3.2.1.1. Läänemaa lasteaedade ja koolide ühistegevuste korraldamine, seal hulgas õpetajate koolitused, supervisioonid ja ainseksioonide töö, ühisprojektid - ja programmid, olümpiaadid ja konkursid, õpilaste õppekäigud, õppevara loomine, tunnustamine jms	32,0	32,0	32,0	32,0		HTM, KOV, MAAKAR, HARNO taotlusvoorud	SAL, KOV	Koolid, HKHK, TLU HK	
Tegevus 3.2.1.2. Haridusinnovatsiooni rakendamine Läänemaa koolides, sh koolide tegevust toetavate ühisprojektide elluviimine, ühiste õppekavade loomine, õppekorralduse uuendamine, õppemeetodite mitmekesistamine, koolide haridustehnoloogilise võimekuse suurendamine, digipedagoogika ja digiõppevara loomine, õpilaste digipädevuse arendamine ja monitoorimine, digikeskkondade kasutamine õppetöös jms.	13,0	65,0	65,0	x	170,0	PEEK 1. taotlusvooruprojekt, MATA kaasfin.	SAL, KOV	Koolid, HKHK, TLU HK	
Tegevus 3.2.1.3. Õpilaste oskuste arendamine, sh õpitahte ja õppimisoskuse arendamine, suhtlemis- ja koostööoskuse parandamine, töö- ja tehnoloogiaõppe ajakohastamine, loodusainete õppe arendamine, praktilise õppe osakaalu suurendamine, eluks vajalikke toimetulekuoskuste õpetamine, oskusi arendava huvitegevuse mitmekesistamine jms.	27,0	27,0	27,0	x	81,0	PEEK 1. taotlusvooruprojekt, MATA kaasfin.	SAL, KOV	Koolid, HKHK, TLU HK	
Tegevus 3.2.1.4. Läänemaa haridusasutuste füüsilise ja õppekeskkonna kohandamine ning reaalse vajadusega ja nüüdisaegse õpikäsitusega vastavusse viimine, sh ruumide kasutuse optimeerimine, ligipääsetavuse ja turvalisuse tagamine, avatud õpiruumi rakendamine, digitaristu arendamine, töö- ja tehnoloogiaõppe seadmete ajakohastamine, energiasääst koolides, õppehoonete ja koolivõimlate renoveerimine, spordi- ja liikumisrajatised koolide juures jms. Martna ja Palivere koolihoonete renoveerimine, Kullamaa Keskkooli võimla ehitamine.	227,0	228,0	x	x	505,0	PEEK 1. taotlusvooruprojekt, KOV kaasfin, KVAT, moderniseerimisfond	SAL, KOV	Koolid, HKHK, TLU HK	
	x	50,0	x	x	50,0	MATA	KOV		
<i>Elluviimine: Hariduse arendustegevused üksiktegevuste - ja projektidena konkreetse kooli või lasteaia poolt, koostööprojektid viiakse ellu koolide ja lasteaedade koostöös. Haridusvaldkonnas toimub konkreetne maakondlik koostöö SA Läänemaa kaudu. Maakondlikus koostöös viiakse ellu suur osa hariduse arendusprojektidest. Koostööd on plaanis veelgi süvendada, konkreetsemaks muuta ja eesmärgistada ja luua maakondlik haridusklastar hariduskoostöö - ja innovatsiooni korraldamiseks. Konkreetset eelarved selguvad osapoolt konkreetsete</i>									
Tegevussuund 3.2.2. Kompetentsi kasvatamine ja õppekeskkonna parendamiseks koolides erivajadusega õpilaste õpingute toetamiseks ja võimete arendamiseks	48,0	64,0	108,0	50,0	270,0	Maakonna arengustrateegia elluviimise toetus	SAL, KOV	Koolid, HKHK, TLU HK	
Tegevus 3.2.2.1. Tugiteenuste maakonna üleseks ja süsteemseks osutamiseks kontseptsiooni koostamine ning teenusmodeli väljatöötamine omavalitsuste, hariduste tugikeskuste, koolide tegevuse ning HEV-õpilaste õppimise toetamiseks ja kaasatuse suurendamiseks. Uute teenuste arendamine.	x	x	x	50,0	50,0	MATA	HVK, SAL, KOV	Koolid, HKHK, TLU HK	
Tegevus 3.2.2.2. Haapsalu Viigi Kooli tegevuse tõhusam integreerimine Läänemaa koolivõrku ja ettevalmistavad tegevused kooli munitsipaliseerimiseks. Maakondliku HEV kompetentsikeskuse loomine Haapsalu Viigi Kooli ja omavalitsuste hariduse tugikeskuste koostöös.	x	x	x	x		KOV, HVK, KVAT	HVK, SAL, KOV	Koolid, HKHK, TLU HK	
Tegevus 3.2.2.3. Tugispetsialistide koostöö suurendamine ja kompetentsi kasvatamine koolides, sh tugispetsialistide võrgustiku tugevdamine, koolitused õpetajatele ja tugispetsialistidele, õpetajate koostööne õppimine, mentorlus ja kogemuste vahetamine, meetodilise toe pakkumine õpetajatele, lastevanemate kaasamine ja koolitamine.	48,0	64,0	58,0	x	170,0	MATA	SAL, KOV	Koolid, HKHK, TLU HK	

Tegevused 3.2.2.4. Võimekamate õpilaste õpimotivatsiooni hoidmine ning võimete edasiarendamine, sh loodusainete õppe arendamine, õppekava rikastamine, huvialaringide valiku suurendamine, võistluste ja konkursside korraldamine jms	x	x	50,0	x	50,0	MATA	SAL, KOV	Koolid, HKHK, TLU HK	
Tegevus 3.2.2.5.Koolide füüsilise keskkonna kohandamine HEV-õpilaste õpetamise vajadusele vastavaks, koolide varustamine vajalike õppetööd toetavate vahenditega	x	x	x	x		KOV, HVK, KVAT, HARNO	HVK, SAL, KOV	Koolid, HKHK, TLU HK	
Tegevus 3.2.2.6. Haapsalu Viigi Kooli uue hoone ehitamine	400,0	800,0	2200,0			RIIK	HTM	KOV	
Tegevus 3.2.2.7. Noarootsi Kooli arendamine sotsiaalset tuge vajavate laste õppekohana (koos õpilaskoduga)	x	x	x	x		KOV, KVAT, RIIK	KOV	MTÜ, RIIK	
<i>Elluviimine: Haridusliku erivajadusega laste ja nende õpetamise arendamine toimub nii kooliti omavalitsuste tasandil kui omavalitsuste ja haridusasutuste maakondlikus koostöös. Maakondlikus koostöös arendatav HEV kompetentsikeskus, HEV kompetentsi kasvatamine koolides ning koolide füüsilise keskkonna kohandamine on elluviidav Läänemaa Haridusklastri tegevuse raames, ühe osana Haridusklastri tegevusest. Haapsalu Viigi kooli uue hoone ehitamine eeldab riiklikku investeringut.</i>									
Tegevussuund 3.2.3. Ettevõtlikkuse arendamine, karjääriteadlikkuse kasvatamine ja tööks vajalike oskuste arendamine koolide, KOVide ja ettevõtete koostöös. Gümnaasiumite, Haapsalu KHK ja TLÜ Haapsalu kolledži tegevuse toetamine elu- ja ettevõtluskeskkonna arendamisel	129,0	10,0	28,0	x	167,0	Maakonna arengustrateegia elluviimise toetus	SAL, TLÜ HK, HKHK	28	
Tegevused 3.2.3.1. Õpilaste karjääriteadlikkuse kasvatamine ja erialasi tutvustavate tegevuste elluviimine lasteaegade, koolide ja ettevõtete koostöös, sh karjäärinäidala korraldamine, oskuste töötubade läbiviimine kutsehariduskeskuses ja ettevõtetes, õpilaste ja lastevanemate väljasõidud ettevõtetesse, oskuste messi korraldamine jms. Õpetajate karjääriõppe alane koolitamine, karjääriõppe ainekava ajakohastamine, karjääriõpetajate võrgustiku ellukutsumine	13,0	13,0	13,0	x	39,0	PEEK 1. taotlusvooru projekt, MATA kaasfin.	SAL, KOV	Koolid, ERA, MTÜ, HKHK, TLU HK	
Tegevus 3.2.3.2. Ettevõtlus- ja majandushariduse arendamine koolides, sh õpetajate ettevõtluse alane koolitamine, ettevõtlike koolide kandepinna laiendamine, sh õpilasfirmad, äriideede konkursid, laadad, koolitused, õppekaigud jms. Koolide ja ettevõtete koostöö korraldamine.	26,0	10,0	28,0	x	64,0	MATA	SAL, KOV	Koolid, ERA, MTÜ, HKHK, TLU HK	
Tegevus 3.2.3.3. Uute regiooni vajadusest lähtuvate õppekavade arendamine koostöös ettevõtetega Haapsalu Kutsehariduskeskuses, sh mikrovalifikatsioonide ellukutsumine, tööalaste täienduskoostööde laialdasem korraldamine, avatud õppe võimaluste mitmekesistamine jne	x	x	x	x		RIIK, HKHK, KOV, KVAT	HKHK	MTÜ, ERA	
Tegevus 3.2.3.4. Gümnaasiumite, TLÜ Haapsalu Kolledži ja Haapsalu Kutsehariduskeskuse õppekavade arendamine, tasemeõppes tööks vajalike üld- ja erialaste oskuste õpetamine ning kohalikele kogukonnale vajalike projektide algatamine ja elluviimine koostöös KOVidega, ettevõtetega ja teiste Läänemaa koolidega lähtudes Läänemaa ettevõtluskeskkonna, sh TERE tervisemajandusklastri vajadusest ning Läänemaa koolivõrgu arengust.	103,0	x	x	x	103,0	MATA	TLU HK, HKHK	Riigihümnaasiumid, MTÜ, ERA	
Tegevused 3.2.3.5.KOVide ja Töötukassa koostöö TLÜ Haapsalu Kolledžiga ja Haapsalu Kutsehariduskeskusega elanikkonna täienduskoolituse vajaduse väljasegitamiseks, õppekavade koostamiseks ja koolituste korraldamiseks	x	x	x	x		HKHK, RIIK	SAL	MTÜ, ERA	
<i>Elluviimine: Tegevused viiakse ellu õppeasutuste, kohalike omavalitsuste, riigiasutuste ja ettevõtete koostöös SA Läänemaa koordineerimisel. Tegevusi on võimalik rahastada EL tugimeetmete vahenditest.</i>									
Tegevussuund 3.2.4. Läänemaa haridusasutuste arengu- ja koostöö koordineerimine, haridusasutuste sidumine ühtseks hariduskobaraks (vt punkt 3.2.1.)									
Tegevused 3.2.4.1. Läänemaa koolide arendus- ja koostöökeskuse (Haridusklastri) moodustamine SA Läänemaa juurde omavalitsuste, maakonna koolide ja teiste partnerite koostöös. Haridusklastri tegevuspõhimõtete kirjeldamine ja ühiste tegevuste elluviimine, tulemuste monitorimine	37,0	13,0	3,0	x	53,0	PEEK 1. taotlusvooru projekt/ MATA kaasfin.	SAL, KOV	HKHK, TLU HK, koolid	
Tegevused 3.2.4.2. Avalikkuse teavitamine haridusklastri poolt elluviitud tegevustest ja tulemustest, sh kodulehe loomine ja kommunikatsioonistrateegia koostamine	7,7	3,5	5,8	x	17,0	PEEK 1. taotlusvooru projekt, MATA kaasfin	SAL, KOV	HKHK, TLU HK, koolid	
<i>Elluviimine: Tegevused viiakse ellu õppeasutuste, kohalike omavalitsuste ja riigiasutuste koostöös, SA Läänemaa koordineerimisel. Tegevusi on võimalik rahastada EL tugimeetmete vahenditest.</i>									
Tegevussuund 3.2.5. Elukestev õpe ja enesetäiendamine kui levinud praktika ja elustiil									
Tegevused 3.2.5.1. Elanikkonna teadlikkuse tõstmine ja elukestva õppe kandepinna laiendamine, sh vajaduse väljasegitamine, õppimise propageerimine, õppimisvõimalustest teavitamine ja reklaam, karjääriõpe ja -nõustamine. Tähelepanu suunamine 50+ sihtgrupile.	x	x	x	x		ANDRAS, HKHK, HK TLU, KOV	ANDRAS võrgustik, HKHK,	KOV, MTÜ, koolid	
Tegevused 3.2.5.2. Haridusinnovatsiooni rakendamine täiskasvanuhariduses, sh e-õppe võimaluste pakkumine ja sihtgruppide võimekuse tõstmine digi- ja distantsõppes toimetulekuks.	x	x	x	x		ANDRAS, HKHK, HK TLU, KOV	ANDRAS võrgustik, HKHK,	KOV, MTÜ, koolid	
Tegevused 3.2.5.3. Täiskasvanuhariduse erinevate osapoolte vahelise sünergia ja teadlikkuse tõstmiseks koostöö korraldamine, sh seminaride, koolituste ja teavitussürituste korraldamine, ühisprojektide ja programmide algatamine ja elluviimine jms.	x	x	x	x		ANDRAS, HKHK, HK TLU, KOV	ANDRAS võrgustik, HKHK, TLU HK	KOV, MTÜ, koolid	
<i>Elluviimine: Täiskasvanuhariduse alane arendustöö toimub maakonnas ETKA Andras võrgustiku, HKHK, TLU HK ja HRÜ eestvedamisel kaasates koostöösse kohalike omavalitsusi, koole, täiskasvanuharidusega seotud teisi organisatsioone ja valdkonnas tegutsevaid kodanikeühendusi.</i>									
Tegevussuund 3.2.6. Kohaliku hariduselu tihedam sidumine kultuuri – ja sotsiaalelu ning ettevõtlusega									
Tegevus 3.2.6.1. Kohaliku elu elavdavate ühistegevuste, projektide ja programmide algatamine lasteaegade ja koolide ning maakonnas tegutsevate asutuste ja organisatsioonide nagu noortekeskused, hoolekandeaasutused, politsei ja päästeamet, keskkonnaasutused, muuseumid, piirkonna ettevõtted jt koostöös	x	x	x	x		KOV, koolid, KIK, HTM, HARNO, KOP, MAAKAR	KOV, koolid, SAL	MTÜ, ERA	
Tegevus 3.2.6.2. Noorsootöö valdkonnas maakondlikus koostöövormis kokkuleppimine, koostöö sisustamine ja ühistegevuste korraldamine, sh koolitused ja üritused noorte ettevõtlikkuse suurendamiseks, töö- ja loomelaagrid, heategevuslike projektide ja ühisaktiivide läbiviimine enamhaavatavate sihtgruppide abistamiseks jms	x	x	x	x		KOV, koolid, KIK, HTM, HARNO, KOP, MAAKAR	KOV, koolid, SAL	MTÜ, ERA	
Tegevus 3.2.6.3. Erinevate erialade ning ametite tutvustamine üldhariduskoolide õpilastele, sh ettevõtete külastamine ning õpilaste praktiliste oskuste arendamine Haapsalu KHK juures. Ettevõtete ja koolide ühisprojektide algatamine, õppekaikude korraldamine, teavitussüritused jms.	x	x	x	x		KOV, koolid, KIK, HTM, HARNO, KOP, MAAKAR,	KOV, koolid, SAL	MTÜ, ERA	
Tegevus 3.2.6.4. Kohaliku kultuuripärandi sidumine koolide õppe- ja ainekavadega (rannarootsi, Kullamaa, Haapsalu jt), koolide ja kultuuriasutuste (seal hulgas muuseumid) koostöös ühistegevuste, projektide ja programmide algatamine ja elluviimine kultuuripärandi noorte seas teadvustamiseks ja edendamiseks	x	x	x	x		KOV, koolid, HTM, HARNO, KOP, KULKA	KOV, koolid, SAL	MTÜ, ERA	
Tegevus 3.2.6.5. Maakonna huvikoolide ja spordikoolide tegevuse laiendamine, sh filiaalide asutamine, huvihariduse valdkonnas huvikoolide ja koolide vahelise koostöö tõhustamine ühistegevuste, projektide ja programmide algatamine ja elluviimine	x	x	x	x		KOV, KUM	KOV, koolid, LKSP, SAL	MTÜ, ERA	

Tegevus 3.2.6.6. Läänemaa kuvandid ja arengusuundi toetavate tegevusvaldkondade propageerimine ja õpetamine huviharidusena, nagu näiteks loodusharidus, mereharidus, tehnoloogia - ja IT- alane haridus jt. Läänemaa omaste spordialade viljelemise võimaluste laiendamine.	x	x	x	x		KOV, koolid, KIK, HTM, HARNO, KOP	KOV, koolid, SAL	MTÜ, ERA	
<i>Elluviimine: Tasemehariduse, huvihariduse ja noorsootöö arendamine ning omavaheline sidustamine toimub maakonnas eelkõige koolides ja noorsootöösasutustes partnereid kaasates. Koostööprojektid viiakse ellu kas asutuste vahel, maakondlike või maakondade vaheliste ühisprojektidena. Koostööprojektid on rahastatavad eelkõige siseriiklikest fondidest. Koostööd koordineeritakse maakondlikes katusorganisatsioonides.</i>									
3.3. MAJANDUS									
A) Mitmekesine majanduskeskkond									
<i>Eesmärk: Läänemaa keskmine palk on Eesti keskmine või kõrgem.</i>									
Tegevussuund 3.3.1 : Tootva ja töötleva ettevõtluse arengu toetamine. Uute ettevõtlusalade rajamine, olemasolevate arendamine. Ringmajanduse arengu toetamine. Maakonna ettevõtlusvõimaluste turundamine. Investeeringute toomine maakonda ettevõtluse arengu toetamiseks.									
Tegevus 3.3.1.1. Maakonna ettevõtlusalade arendamine. Infrastruktuuri väljaehitamine, reklaam, investorite otsimine. Kiltsi tööstusala, Haapsalu Tööstuse tänava tööstusala, Lääne-Nigula valla tööstusala, Hullo tööstusala jt.	50	1500	1500	x	3050	KOV, RIIK, ERA, PEEK 2. taotlusvoor	KOV, SAL	ERA	
Tegevus 3.3.1.2. Maakonna ettevõtluskeskkonna turustamine, veebikeskkonnas, messidel, otsekontaktide loomisega jms.	x	x	x	x		KOV, MAAKAR, LEADER PEEK 2. taotlusvoor	SAL	KOV, ERA, MTÜ, KKLM	
Tegevus 3.3.1.3. Ringmajanduse põhimõtete ja jätkusuutlike ärimudelite rakendamisega seotud teavitustöö, koolitused ja tegevuste elluviimine	x	x	x	x		KOV, ERA, MAK tegevuste elluviimise toetus (MAK toetus)	SAL	KOV, ERA	
<i>Elluviimine: Üksikobjektidena toimuvad ettevõtlusalade arendamised omavalitsuste ja ettevõtete koostöös. Maakondlikul tasandil viiakse ellu ettevõtlus- ja tööstusala koordineeritud arendusprojekt integreeritud projektina, SAL koordineerimisel. Tegevusi rahastatakse EL fondidest, KOV ja riigi eelarvest (riigile kuuluva infrastruktuuri osas) ning ettevõtete omapanusena.</i>									
Tegevussuund 3.3.2. Tervisemajanduse arendamine. HNRK, Läänemaa haigla, SPAde teenuste arendamine ja konkurentsivõime tõstmine									
Tegevus 3.3.2.1. Läänemaa Tervisemajanduse klasteri loomine Haapsalu kolledži eestvõttel, tegevuse käivitamine ja rakendamine toodete ja teenuste arendamiseks ning tervisevaldkonna suuna tugevdamiseks ettevõtluses ja avalikus halduses.	80,0	100,0	20,0	x	1460,0	TLU HK, SALH, KOV, HNRK, PEEK 1. taotlusvoor	TLU HK	SALH, HNRK, SAL, KOV, ERA	
Tegevus 3.3.2.2. Läänemaa tervisemajanduse arengupotentsiaali tutvustamine ja turustamine, uute partnerite kaasamine, ettevõtete teavitamine jms	x	x	x	x		TLU HK	TLU HK	SALH, HNRK, SAL, KOV, ERA	
<i>Elluviimine: Läänemaa tervisemajanduse arendamine toimub majanduses osalevate osapoolte - HNRK, SALH, SPA-d, tervistoodete tootjad jt üksikprojektidena ja ka koostöös, TLU HK ja TERE koordineerimisel. Integreeritud koostööprojektina algatatakse tervisemajanduse klasteri moodustamine</i>									
Tegevussuund 3.3.3 : Biomajanduse arendamine. Põllu – ja metsamajandussaaduste töötlemine ja turustamine. Kohaliku bioressursi väärindamine ja kohaliku toidu tootmise toetamine.									
Tegevus 3.3.3.1. Läänemaa biomajanduse ja biomassil põhineva tootmine potentsiaali analüüs (jätkutegevus), võimaluste avalikustamine, tutvustamine ja turustamine.	20,0	20,0	x	x	40,0	LEADER, MAAKAR, EAGF	SAL	Põllu - metsa - ja maamajanduslikud tegevused	
Tegevus 3.3.3.2. Põllu - ja maamajandusliku tootmise mitmekesistamine ja töötlemise arendamine maakonnas. Põllumajandussaaduste töötlemine, mesindus, seenekasvatust, marjakasvatust jms	x	x	x	x		PATEE, LEADER, MAAKAR, KIK, EAGF	MES, LMÜ, LMS	Põllu - ja maamajanduslikud	
Tegevus 3.3.3.3. Maamajandusliku ühistevõtte korraldamine, ühistulise tootmise ja tootmise - ja töötlemise klasteri loomine.	x	x	x	x		LEADER, MAAKAR, EAGF	MES, LMÜ, LMS	Põllu - ja maamajanduslikud	
Tegevus 3.3.3.4. Kohaliku toidu tootjate ja toidu pakkujate ühisseminaride ja koolituste korraldamine, kohaliku toidu turundamise toetamine	x	x	x	x		LEADER, MAAKAR, EAGF	SAL	Põllu - ja maamajanduslikud	
<i>Elluviimine: Läänemaa maamajanduse arendamine toimub kas üksikute arendusprojektidena ettevõtjate poolt, ettevõtjate koostöös, või siis valdkonnapõhiste koostööorganisatsioonide eestvedamisel. Üldise valdkondlike analüüside koostamise ja levitamise tegeleb SAL, vajalik on jätkuprojektide elluviimine. Konkreetseid rahalisi mahud selguvad projektide ettevalmistamise ja elluviimise käigus.</i>									
Tegevussuund 3.3.4. Sinimajanduse arendamine. Meremajanduse, sadamate ja sadamate baasil toimiva ettevõtluse arendamine.									
Tegevus 3.3.4.1. Läänemaa meremajanduse klasteri loomine ja väljaarendamine, seal hulgas sadamad ja sadamatega seotud teenused, merendus ja merendusega seotud teenused.	x	x	x	x		PEEK 2. taotlusvoor	SAL	KOV, ERA, RIIK, MTÜ	
Tegevus 3.3.4.2. Vesiviljeluse potentsiaali uurimine ja analüüs Läänemaa rannikuveekogudes. Tulemuste tutvustamine ja turundamine.	x	x	x	x		KIK, EMKF, RIIK	SAL, LRS	KOV, ERA, RIIK	
Tegevus 3.3.4.3. Merendusala tegevuse propageerimine, teavitamine, koolituste ja kursuste korraldamine. Kalandus, vesiviljelus, purjetamine, väikelaevandus, meresport jms.	x	x	x	x		ERDF, EMKF, KALA-LEADER	SAL, LRS	KOV, ERA, RIIK	
<i>Elluviimine: Läänemaa sinimajanduse arendamine toimub majanduses osalevate osapoolte - omavalitsuste, riigi - ja erasadamate ja nende haldurite ning sinimajanduses osalevate ettevõtete üksikprojektidena ja ka koostöös. Valdconda arengut seirab SAL, konkreetne koordinaator ja rahaline maht selgub koostööprojektide ulatuse selgumisel. Integreeritud koostööprojektina algatatakse sadamate ja sinimajanduse klasteri</i>									
Tegevussuund 3.3.5. Tegutsevate ettevõtete konkurentsivõime ja lisandväärtuse kasvatamine. Automatiseerimine ja digitaliseerimine, energiasääst. Nutikate ettevõtjate edendamine. Kõrgharidusega ja/või eriharidusega spetsialistidele tasuvate töökohtade loomine.	37,5	30,0	22,5	31,5	121,5	Maakonna arengustrateegia elluviimise toetus	SAL	ERA	
Tegevus 3.3.5.1. Ettevõtluse arendustöö korraldamine, nõustamine, teavitamine, koolitused, kursused, mentorklubid jms.	x	x	x	x		MATA, MAK toetus, SAL	SAL	ERA, HKHK, TLU HK	
Tegevus 3.3.5.2. Ettevõtetes tehnoloogiliste uuenduste ja innovatsiooni rakendamine, automaatika ja robotiseerimine, digitaalne tootmiskorraldus ja protsessi juhtimine, koolitusprogrammid ja seminarid	x	x	x	x		MATA, MAK toetus, SAL	ERA, SAL	HKHK, TLU HK	

<i>Elluviimine: Tegutsevate ettevõtete konkurentsivime tõstmiseks investeringuprojektide elluviimine toimub eelkõige ettevõtete endi eestvõttel. Valdondliku arendustööd, info kogumist ja vahedamist koordineerib SAL.</i>												
Tegevussuund 3.3.6. Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusteadlikkuse tõstmine. Ettevõtjate järeikasvu ja tööjõu ettevalmistamine koostöös haridusametustega.	22,5	15,0	15,0	30,0	82,5	Maakonna arengustrateegia elluviimise toetus	SAL	ERA, MTÜ, TLU HK				
Tegevus 3.3.6.1. Elanikkonna ettevõtlusteadlikkuse tõstmine, alustavate ettevõtete koolitamine ja nõustamine	x	x	x	x		MATA, MAK toetus, MAAKAR, SAL	SAL	ERA, MTÜ, HKHK, TLU HK				
Tegevus 3.3.6.2. Ettevõtlusvaldkonna propageerimine, tutvustamine, tunnustamine. Turundustegevused ettevõtete ja ettevõtluskeskkonna turundamiseks. Läänemaa Oma märgise turundusstrateegia välja töötamine ja arendamine. Investinwest.ee veebilehe arendamine.	x	x	x	x		MATA, SAL	SAL, KKLK	ERA, MTÜ, HKHK, TLU HK				
Tegevus 3.3.6.3. Ettevõtlusinkubaatorite ja - hotellide rajamine	x	x	x	x		ERDF	SAL, KOV, ERA	ERA, HKHK, TLU HK				
Tegevus 3.3.6.4. Uute töökas vajalike oskuste õpetamiseks õppekavade loomine ja õppekeskkonna väljaarendamine	x	x	x	x		PEEK, 2. taotlusvoor, HTM, HKHK	SAL, ERA, HTM, HKHK	ERA, TLU HK				
<i>Elluviimine: Maakonna ettevõtlikkuse arendustegevusega tegeleb SA maakondlike arenduskeskuste võrgustiku liikmena, oma eelarve, algatatud projektide ja sõlmitud finantseerimislepingute raames.</i>												
B) Ettevõtlik külastuskeskkond												
<i>Eesmärk: Läänemaa on külastatavusest Eestis esimese kuue maakonna seas.</i>												
Tegevussuund 3.3.7. Läänemaa, kui tervikliku turismi sihtkoha arendamine ja turustamine.	29,5	19,5	23,0	26,0	98,0	Maakonna arengustrateegia elluviimise toetus	SAL	KOV, MTÜ, ERA				
Tegevus 3.3.7.1. Turundus- ja kommunikatsiooniplaani koostamine ja järgimine. Erinevates infokanalites info jagamine, elektrooniline turunduskeskkonna hoidmine ja igapäevane haldamine, infovõrgustike loomine, hoidmine ja rakendamine, sündmus- ja kohaturundus. Külastuspotentsiaaliga objektide, sh rannarootsi pärandkultuuriobjektide turustamine, teekondade kaardistamine ja viidastamine	x	x	x	x		MATA, ERDF, MAAKAR, KOV, ERA	SAL	KOV, MTÜ, ERA				
Tegevus 3.3.7.2. Turismikoostöö korraldamine, turismivõrgustiku terviklik arendamine, koostöö vahendamine ja korraldamine ettevõtete, omavalitsuste ja kodanikühenduste vahel.	x	x	x	x		MATA, ERDF, MAAKAR, KOV, ERA	SAL	KOV, MTÜ, ERA				
Tegevus 3.3.7.3. Maakondade ülese turismikoostöö korraldamine, seal hulgas osalemine Turismi DMO koostööpiirkonna tegevuses.	x	x	x	x		ERDF, MAAKAR, KOV, ERA	SAL	KOV, MTÜ, ERA				
<i>Elluviimine: Turismikoostööd - ja koordineerimise korraldatakse maakondliku taseme koostöös, SAL koordineerimisel. Osaletakse turismi DMO koostööpiirkonna tegevuses</i>												
Tegevussuund 3.3.8. Külastusobjektide, - ürituste ja - piirkondade arendamine. Investeeringud külastusobjektidesse ja juurdepääsu tagamine.												
Tegevus 3.3.8.1. Rannarootsi pärandkultuuri arendamine, rannarootsi piirkonna terviklik arendamine ja turustamine külastuspiirkonnana, seal hulgas teemargid, õpitoad, käsitöökojad, ekspositsioonid, külastustekonnad jms.	x	180,0	1800,0	x	1980,0	PEEK 2. taotlusvoor, RIIK, KOV, ERA	SALM, SAL, KOV	MTÜ, RIIK				
Tegevus 3.3.8.2. Haapsalu Raudteemuuseumi väljaehitamine ja Läänemaa tehnilise pärandi eksponeerimine integreeritud arendusprojektina, osana kultuuripärandi arendussuunast.	x	x	x	x		SALM, PEEK 2. taotlusvoor	SALM, SAL, KOV	MTÜ, RIIK				
Tegevus 3.3.8.3. Haapsalu Pitsikeskuse väljaarendamine vaimse kultuuripärandi keskuseks	x	x	x	x		KVAT, KOV	KOV	MTÜ, ERA				
Tegevus 3.3.8.4. Külastuspotentsiaaliga objektide arendamine ja korrastamine, seal hulgas terviseturismi objektid ja asutused, sporditurismi objektid ja üritused, loodusturismi objektid ja üritused, kultuuriturismi objektid ja üritused, mereturismismi objektid ja üritused.	x	x	x	x		ERDF, MAAKAR, RIIK, KOV, ERA	SAL, KOV	MTÜ, RIIK, ERA				
<i>Elluviimine: Turismi arendustegevust koordineerib SAL. Külastusobjektide arendamine toimub eelkõige objekti valdaja initsiatiivil ja eelarvest, toetatuna teiste asjaliste tegevusest. Kokkulepitud integreeritud arendusprojektid turismivaldkonnas ja külastatavuse soodustamiseks viiakse ellu maakondlikus koostöös.</i>												
Tegevussuund 3.3.9. Turismiettevõtlike arendamine. Turismitoodete ja - teenuste arendamine, sh aastaringse külastatavuse tagamine. Külastusega seotud teenuste kvaliteedi arendamine. Kogukonnateenuste – ja tulu osakaalu suurendamine.	37,5	34,0	24,0	31,0	# # #	Maakonna arengustrateegia elluviimise toetus	SAL, KOV, ERA	MTÜ				
Tegevus 3.3.9.1. Teeninduskultuuri - ja kvaliteedi kasvatamine. Koolitused, konkursid, standardite loomine ja rakendamine, hea teeninduse tunnustamine jms	x	x	x	x		MATA, ERDF, MAAKAR, RIIK, KOV, ERA	SAL, KOV, ERA	MTÜ				
Tegevus 3.3.9.2. Teenuste ja toodete paketeerimine, ühine hinnastamine ja turustamine. Maakonna siseste, maakondade vaheliste ja rahvusvaheliste külastustekondade ja - ja tootepaketite loomine ja turustamine	x	x	x	x		MATA, ERDF, MAAKAR, LEADER, RIIK, KOV,	SAL, KOV, ERA	MTÜ				
Tegevus 3.3.9.3. Madalhooaja sündmuste ja teenuse arendamine.	x	x	x	x		MATA, ERDF, MAAKAR, LEADER, RIIK, KOV, ERA	SAL, KOV, KKLK, ERA	MTÜ				
Tegevus 3.3.9.4. Kogukonnateenuste osakaalu kasvatamine külastuskorralduses, seal hulgas giiditeenused, turismiinfoteenus, toitlustamine, majutusteenus, meened, varustuse laenus, osalusüritused, laagrid jms.	x	x	x	x		ERDF, MAAKAR, RIIK, KOV, ERA	SAL, KOV, OTT, ERA	MTÜ				
Tegevus 3.3.9.5. Läänemaa toidukultuuri arendamine, kogukonnaköövide rajamine Pürksis ja Vormsil, Haapsalu turuhoone ehitamine.	x	x	x	x		ERDF, MAAKAR, RIIK, KOV, ERA	SAL, KOV, ERA	MTÜ				
Tegevussuund 3.3.10. Säästva turismi põhimõtete rakendamine.												
Tegevus 3.5.4.2. Loodusturismi kahjuliku mõju vähendamine läbi külastusinfrastruktuuri arendamise ja liikuvuse suundamise selleks ettevalmistatud aladele, seal hulgas parklate rajamine, radade, vaatlusplatvormid jne.	x	x	x	x		ERDF, MAAKAR, RIIK, KOV, ERA	SAL, ERA, MTÜ	MTÜ				
3.4. TARISTU JA ÜHISTRANSPORT												

EELK - Eesti Evangeelne Luterlik Kirik
EL - Euroopa Liit
EAGF - *European Agriculture Guarantee Fond* - Euroopa põllumajandufond
EMKF - Euroopa Merendus- ja Kalandusfond
ERA - erasektor
ESF - Euroopa Sotsiaalfond
EVTP - Ettevõtlusteadlikkuse programm
HARNO - Haridus- ja noorteamet
HKHK - Haapsalu Kutsehariduskeskus
HNRK - Haapsalu Neuroloogiline Rehabilitatsioonikeskus
HRÜ - Haapsalu Rahvaülikool
HTM - Haridus- ja Teadusministeerium
HVK - Haapsalu Viigi Kool
KIK - Keskkonnainvesteeringute Keskus SA
KKLM - MTÜ Kodukant Läänemaa
KKM - Keskkonnaministeerium
KOP - kohaliku omaalgatuse programm
KOV - kohalik omavalitsus
KRAV - "Kohalik arenguvõimekus" - toetusmeede
KVAT - "Kvaliteetsed avalikud teenused" - toetusmeede
LEADER – Liaison entre actions de développement de l'économie rurale (tõlkes: seosed maamajandust arendavate tegevuste vahel)

MAAKAR - maakondlikud arenguvahendid. Rahandusministeeriumi sihtotstarbeline rahaline eraldis SA Läänemaa eelarvesse
MATA - maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeede
MKM - Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
MTÜ - mittetulundusühing
OTT - seltsing Otse Tootjalt Tarbijale
PATEE - piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks - SAL tegevusprogramm
PEEK - "Atraktiivne piirkondlik elu - ja ettevõtluskeskkond" - toetusmeede
PERH - Sihtasutus Põhja-Eesti Regionaalhaigla
PEÜTK – MTÜ Põhja-Eesti Ühistranspordikeskus
PPA – Politsei- ja Piirivalveamet
SAL - Sihtasutus Läänemaa
SALH - Sihtasutus Läänemaa Haigla
SALM - Sihtasutus Läänemaa Muuseumid
SA PLTS - Sihtasutus Põhja-Läänemaa Turismi- ja Spordiobjektide Halduskeskus
SEI Tallinn - Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus SA
SM - Sotsiaalministeerium
TAI - Tervise Arengu Instituut
TERE KK - Tervisedenduse ja Rehabilitatsiooni Kompetentsikeskus
TLÜ - Tallinna Ülikool
TLÜ HK - Tallinna Ülikooli Haapsalu kolledž
TRAM - Transpordiamet
TTSK - Turismi- ja Tervisespordikeskus
VTA - Veeteede Amet
ÜVK - ühisveevärk ja -kanalisatsioon